

Pacifikálé

Ötvös-gyűjtemény

Leltári szám:	5006
Készítés ideje:	1597
Készítés helye:	München
Anyag:	elefántcsont
Technika:	grafitporral bedörzsölve; vésett díszítés
Méret:	hosszúság: 31,7 cm szélesség: 18,2 cm

A kereszt előoldalát hét kompozícióból álló jelenetsor díszíti – az első hat ábrázolás egy-egy oválisba, a hetedik, közepén, egy négykaréjos keretbe foglalva –, vésett megmunkálásban. E jelenetsor Krisztus vére-hullatásának "stációit" ábrázolja, egy olyan tradíciót követve, amelyet Szent Bonaventura (1221–1274) írásai fejtettek ki a 13. században. A hasonló tárgyú, késő középkori miniatúrák és rézmetszetek hagyományaihoz igazodva a *Gyermek Jézus körülmétélése* jelenettel indul tehát a sorozat (középen, lent). Ezt követi – felfelé haladva, majd a bal oldali, a felső és a jobb oldali keresztzáron folytatódva, végül a kereszt centrumában lezárulva – a további hat Passiójelenet: *Olajfák hegye, Megostorozás, Töviskoronázás, Jézus ruháitól megfosztatik, Felszegezés a keresztre, Lándzsadöfés*. Arról a sajátos "ájtatossági formuláról" van tehát szó, amelyet a késő középkori ferences misztika kegyességi irodalmának szerzői terjesztettek a Szent Vér-kultusz elmélyülésének jegyében.

A téma képi ábrázolásának egyik legkésőbbi, ma ismert példája a sokszorosított grafika műfajába tartozik az a rézmetszettel díszített vallásos tárgyú "röplap" (*Flugblatt*), amelyet Peter König müncheni nyomdája bocsátott ki 1625 körül *Schöne Andechtige Gebett zu unsern Herren Jesu Christo...* címmel (ld. [itt](#) és [itt](#)). E röplap (terjedelmes szöveggel ellátott) illusztrációja – a kereszt szárain megjelenő ábrázolások, azok témaválasztása, az egyes kompozíciók megformálása is – pontosan, a legapróbb részletek tekintetében is megegyezik az itt bemutatott elefántcsont kereszt vésett díszítésével. A két ábrázolás közös kompozíciós előképének az a rézmetszet tekinthető, amelyet Salomon Müller (Miller) sokszorosított Münchenben, 1593-ban, Friedrich Sustis kompozíciója nyomán.

Az alkalmazott díszítő-technika lényege, hogy a vésett felületet finom grafitporral bedörzsölik, s a vésés kontúrjai ezáltal lesznek láthatók. A kereszt latin feliratának forrása: idézet Szent Pál apostol leveleiből Phil. 2. 7-8 (*kiüresítette magát és hasonló lett az emberekhez, ... megalázta magát és engedelmeskedett mindhalálig, és pedig a kereszthalálig*). Ezalatt, a függőleges keresztzár legalsó részén az MDXCVII évszám, valamint a Wittelsbach-dinasztia uralma alatt álló bajor hercegség vésett koronás címere látható, amelynek uralkodója a készítés évében, 1597-ben, V. Vilmos herceg volt. Az ő húgának egyike, Bajorországi Mária hercegnő (1551-1608), mint II. Károlynak (1540-1590), Stájerország és Belső-Ausztria Habsburg főhercegének a felesége, 1570-től a Habsburgok grazi udvarában élt. A keresztet minden bizonnyal az ő számára készítette a müncheni hercegi rezidencia által foglalkoztatott, kitűnő felkészültségű mesterek egyike. Ezt valószínűsíti az a körülmény is, hogy a műtárgy ma ismert legkorábbi írásos említését a grazi várkapolna kincstárának egy 17. századi inventáriumában olvashatjuk.

Irodalom

- Szerk.: Horváth Hilda, Szilágyi András: *Remekművek az Iparművészeti Múzeum gyűjteményéből*. (Kézirat). Iparművészeti Múzeum, Budapest, 2010. - Nr. 35. (Szilágyi András)
- Szerk.: Pataki Judit: *Az idő sodrában. Az Iparművészeti Múzeum gyűjteményeinek története*. Iparművészeti Múzeum, Budapest, 2006. - Nr. 7. (Szilágyi András)
- Szerk.: Mikó Árpád: *Jankovich Miklós (1773-1846) gyűjteményei*. Magyar Nemzeti Galéria, Budapest, 2002. - Nr. 59 (Szilágyi András)
- Szerk.: Szilágyi András, Péter Márta: *Barokk és rokokó. Az európai iparművészet stíluskorszakai*. Iparművészeti Múzeum, Budapest, 1990. - Nr. 1.22. (Prékopa Ágnes)
- Szerk.: Voit Pál: *Elefántcsont-faragások. Régiségek könyve*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1983. - 3. kép (Koroknay Éva)
- Szerk.: Vayer Lajos: *Zur Geschichte der Verehrung des Heiligen Blutes. Ein Motiv der spätmittelalterlichen Mystik und dessen Fortleben in de Acta Historiae Artium. XXVIII*, 1982. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1982.

- 265-285. (Szilágyi András)

